Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto HE 183/2022 vp

20.10.2022

Hallitusneuvos Ilpo Helismaa

**HE 183/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ympäristövahinkorahastosta ja siihen liittyviksi laeiksi**

Eduskunnan ympäristövaliokunta

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt sisäministeriön lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ympäristövahinkorahastosta ja siihen liittyviksi laeiksi.

## Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki ympäristövahinkorahastosta sekä muutettaviksi ympäristönsuojelulakia, pelastuslakia, valmisteverotuslakia ja lakia oma-aloitteisten verojen verotusmenettelystä. Öljysuojarahastosta ja ympäristövahinkovakuutuksesta annetut lait kumottaisiin.

Uudessa laissa säädettäisiin ympäristövahinkorahastosta, joka olisi uusi valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto. Rahastosta maksettaisiin korvaus ympäristön pilaantumisen torjunnasta ja pilaantuneen ympäristön ennallistamisesta aiheutuneista kustannuksista sekä aiheutuneesta vahingosta, kun korvausta ei saataisi perittyä varsinaiselta vastuutaholta esimerkiksi maksukyvyttömyyden vuoksi tai siksi, että vastuutahoa ei saataisi selvitettyä. Lisäksi rahastosta myönnettäisiin harkinnanvaraisia avustuksia pelastustoimen järjestämisestä vastaaville tahoille ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin.

Pelastuslaitosten öljyntorjuntavalmiuden kalusto- ja ylläpitokustannusten rahoittaminen siirtyy öljysuojarahastolta hoidettavaksi hyvinvointialueiden yleiskatteisen, valtion talousarviosta siirrettävän rahoituksen kautta. Valtion viranomaisten torjuntakalustohankintojen rahoittaminen hoidetaan edelleen valtion talousarviosta, mutta hankintoihin ei voisi enää saada harkinnanvaraisia korvauksia. Ehdotettu muutos siirtäisi aiemmin öljysuojamaksulla rahoitetut pelastustoimen menot rahoitettavaksi hyvinvointialueiden kautta valtion talousarviosta. Kuitenkin täydentäväksi tarkoitettu harkinnanvarainen rahoitusmahdollisuus jäisi edelleen voimaan, ja sillä edistettäisiin keskeisiä ympäristövahinkojen torjunnan kalustohankintoja.

## Sisäministeriön lausunto

***Ympäristövahinkorahaston avustukset ja valtionavustuslaki***

Ehdotetun ympäristövahinkorahastolain 15 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ympäristövahinkorahastosta maksetaan viranomaiselle korvausta pelastuslain (379/2011) 99 a §:n 1 momentissa tarkoitetuista öljy- ja aluskemikaalivahingon torjuntakustannuksista.

Ehdotetun ympäristövahinkorahastolain 21 §:n 1 momentin mukaan ympäristövahinkorahastosta voidaan valtion talousarviosta siirretyn määrärahan puitteissa myöntää avustusta ympäristövahinkojen torjuntaan pelastustoiminnassa käytettävän kaluston hankkimisesta aiheutuvien kokonaiskustannusten osittaiseen kattamiseen. Avustusta voidaan myöntää hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille sekä Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle ja Ahvenanmaan kunnille.

Kirkkokatu 12, Helsinki
PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Vaihde 0295 480 171 | kirjaamo@intermin.fi | www.intermin.fi

Hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) 1 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan valtion rahoituksen myöntämiseen hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021) tarkoitettujen hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvien tehtävien kustannusten kattamiseen. Momentin perusteluiden (HE 241/2020 vp) mukaan järjestämisvastuulle kuuluvilla tehtävillä tarkoitettaisiin hyvinvointialueille lailla tai lain nojalla säädettyjä tehtäviä (lakisääteiset tehtävät). Lähtökohtana on, että valtion rahoitus olisi kattava hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvien kaikkien tehtävien hoitamiseen, eikä hyvinvointialueilla olisi valtion rahoituksen ja palveluista perittävien asiakas- ja käyttömaksujen lisäksi muita merkittäviä tulolähteitä.

Hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain 5 §:n mukaan valtion rahoituksen perusteena käytetään hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen käyttökustannuksia, rahoituskustannuksia sekä suunnitelman mukaisia poistoja ja arvonalentumisia. Hyvinvointialueiden rahoituslain perusteluiden mukaan huomioon otettavista käyttökustannuksista vähennettäisiin vuosikohtaisesti muun ohella avustukset, joita olisivat esimerkiksi erilaiset valtionavustukset.

Pelastustoimen järjestämisestä annetun lain (613/2021) 4 §:n mukaan hyvinvointialue vastaa pelastustoimen järjestämisestä alueellaan siten kuin tässä ja muussa laissa säädetään.

Pelastustoimen järjestämisestä annetun lain 1 §:n 2 momentin mukaan tässä laissa pelastustoimella tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevia pelastuslaissa tai muussa laissa säädettyjä pelastustoimen sekä pelastusviranomaisten tehtäviä.

Pelastuslakia on muutettu lailla pelastuslain muuttamisesta (1353/2018). Pelastuslain 1.1.2019 voimaan tulleen 2 a §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan pelastustoiminnalla tarkoitetaan kiireellisiä tehtäviä, joiden tarkoituksena on pelastaa ja suojata ihmisiä, omaisuutta ja ympäristöä onnettomuuden uhatessa tai sattuessa sekä rajoittaa onnettomuudesta aiheutuvia vahinkoja ja lieventää onnettomuuden seurauksia. Säännöksen perusteluiden (HE 18/2018 vp ja HE 138/2018 vp) mukaan pelastuslakia sovellettaisiin nykytilasta poiketen myös maa-alueella tapahtuvien öljyvahinkojen sekä Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä aluksista aiheutuvien öljy- ja kemikaalivahinkojen pelastustoimintaan ja siihen varautumiseen.

**Sisäministeriö** kiinnittää huomiota siihen, että valtionavustuslain 7 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan valtionavustusta voidaan myöntää valtion talousarvion tai talousarvion ulkopuolella olevan valtion rahaston varojen puitteissa, jos valtionavustuksen myöntämistä on pidettävä tarpeellisena valtionavustuksen hakijan saama muu julkinen tuki sekä valtionavustuksen kohteena olevan hankkeen tai toiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen. Säännöksen perusteluiden (HE 63/2001 vp) mukaan valtionavustus ei ole tarpeellinen, mikäli hankkeeseen tai toimintaan on saatavissa tai saatu kattavasti rahoitus muista valtionavustuksista ja julkisista tuista. Valtionavustusten vaikuttavuuden ja läpinäkyvyyden turvaamiseksi olisi perusteltua pyrkiä siihen, että tiettyä hanketta tai toimintaa avustettaisiin vain yhdestä valtionapuviranomaisesta ja yhdeltä valtion talousarvion momentilta.

Edellä sanotun perusteella ehdotetun ympäristövahinkorahastolain 15 ja 21 §:ssä säädettävät avustukset hyvinvointialueille kohdistuisivat toimintaan, jonka kattavasta rahoituksesta säädetään hyvinvointialueiden rahoituslaissa. Ehdotetut säännökset merkitsisivät näin ollen poikkeusta valtionavustuslain 7 §:n 1 momentin 3 kohdan sääntelyyn nähden. Avustuksen myöntämisen edellytyksiä olisi ollut perusteltua tarkastella myös tästä näkökulmasta.

***Ympäristövahinkorahaston avustukset ja hyvinvointialueiden rahoituslaki***

Öljysuojarahastosta annetun lain (1406/2004) 17 §:n mukaan öljysuojarahastosta korvataan alueen pelastustoimelle öljyvahinkojen torjuntalaissa tarkoitetun vahvistetun öljyvahinkojen torjuntasuunnitelman mukaisesti torjuntakaluston hankkimisesta aiheutuneet kustannukset ja torjuntavalmiuden ylläpidosta aiheutuneet kustannukset. Öljysuojarahastosta annetun lain 18 §:n mukaan öljysuojarahastosta voidaan korvata valtiolle öljyvahinkojen torjuntalaissa tarkoitettuja

alusöljyvahinkojen torjuntakaluston hankkimisesta ja torjuntavalmiuden ylläpidosta aiheutuneita kustannuksia.

Lailla ympäristövahinkorahastosta kumottaisiin öljysuojarahastosta annettu laki. Ehdotetun ympäristövahinkorahastolain 21 §:n 1 momentin mukaan ympäristövahinkorahastosta voidaan valtion talousarviosta siirretyn määrärahan puitteissa myöntää avustusta ympäristövahinkojen torjuntaan pelastustoiminnassa käytettävän kaluston hankkimisesta aiheutuvien kokonaiskustannusten osittaiseen kattamiseen. Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan rahoitettava osuus olisi vähäinen, eikä vastaisi öljysuojarahaston nykyistä rahoitusmäärää. Täydentäväksi tarkoitetulla harkinnanvaraisella rahoitusmahdollisuudella edistettäisiin keskeisiä ympäristövahinkojen torjunnan kalustohankintoja. Avustuksen tarkoitus on turvata ympäristövahinkojen torjunnan tasoa tulevaisuudessakin. Valtion viranomaisten, kuten Rajavartiolaitoksen ja merivoiminen, hankinnat rahoitettaisiin jatkossa talousarviosta ilman korvausta talousarvion ulkopuolisesta rahastosta.

**Sisäministeriö** toteaa, että öljyvahinkojen torjunta on voimassa olevan lain mukaan osa pelastustoimea ja pelastustoimen kustannukset rahoitetaan vuoden 2023 alusta lukien kattavasti hyvinvointialueiden yleiskateellisesta talousarviosta. Valtionrahoitus kattaa myös ne kustannukset, jotka on aikaisemmin rahoitettu öljysuojarahaston avustuksilla. Hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain 5 §:n mukaan valtion rahoituksen perusteena käytetään hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen käyttökustannuksia, rahoituskustannuksia sekä suunnitelman mukaisia poistoja ja arvonalentumisia. Hyvinvointialueiden rahoituslain perusteluiden (HE 241/2021 vp) mukaan huomioon otettavista käyttökustannuksista vähennettäisiin vuosikohtaisesti muun ohella avustukset, joita olisivat esimerkiksi erilaiset valtionavustukset. Valtion rahoitus olisi kattava hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvien kaikkien tehtävien hoitamiseen, eikä hyvinvointialueilla olisi valtion rahoituksen ja palveluista perittävien asiakas- ja käyttömaksujen lisäksi muita merkittäviä tulolähteitä.

Harkinnanvaraista avustusta on esityksessä perusteltu tarpeella turvata ympäristövahinkojen torjunnan tasoa tulevaisuudessakin. Avustuksella edistettäisiin keskeisiä ympäristövahinkojen torjunnan kalustohankintoja. Tavoitteita on pidettävä kannatettavana. Sisäministeriö pitää kuitenkin puutteena sitä, että esityksessä ei ole tarkasteltu eikä arvioitu hyvinvointialueiden rahoituslain 5 §:n vaikutusta ympäristövahinkorahaston avustuksen toteutumiseen osana hyvinvointialueen rahoitusta. Näin ollen avustuksen todellinen merkitys ympäristövahinkojen torjunnan tason turvaamisessa jää avoimeksi. Puutteena on pidettävä myös sitä, että esityksessä ei ole perusteltu sitä, että valtion viranomaisille ei jatkossa voitaisi myöntää avustuksia eikä arvioitu tämän vaikutusta ympäristövahinkojen tason turvaamiseen.